

Šele na osnovi tovrstnih vaj bo z lahkoto prodril v zgradbo stavka in osvojil pojem stavčnih členov.

Pri oblikovanju vaj na ravni konkretne dejavnosti je potrebno zasledovati naslednje:

- a) v konkretno dejavnost je potrebno prevesti vse operacije, ki jih bomo spoznavali pri teoriji o jeziku, pri gramatičnem pouku,
- b) konkretne dejavnosti naj bodo povezane s spoznanjem, ki jih bomo iz njih izpeljali,
- c) idealno bi bilo, da bi bile te operacije vzporedne jezikovnim operacijam, ki upravljajo jezikovno vedenje.

Za tovrstno povezovanje jezikovne teorije z govorno prakso je hvaležna snov iz sintakse, ker imajo skladenjski pojmi naravo relacij in ker ima sintaktično znanje naravo procesov.

Za zaključek naj dodamo še naslednje misli:

Pri načrtovanju ciljev govorne vzgoje in pri uresničevanju le-teh moramo izkoriščati spoznanja naslednjih znanosti:

- a) jezikoslovja, ki podaja opis jezikovnega znanja, to je opis pravil, ki upravljajo stavkotvorne procese,
- b) psiholingvistike, ki odkriva psihološko resničnost jezikovnega opisa in podaja opis zaporednih stopenj v jezikovnem razvoju,
- c) sociolingvistike, ki raziskuje razmerja med jezikovnimi sredstvi in socialnimi ustanovami in položaji ter raziskuje sociolingvistične spremenljivke govornega dogodka.

Didaktika jezikovne vzgoje mora vsa ta spoznanja upoštevati pri oblikovanju jezikovnih programov in eksperimentalno iskati poti za uspešnejšo govorno vzgojo.

Zapiski, ocene in poročila

RAZISKOVALEC SLOVENSKEGA LJUDSKEGA GLEDALIŠČA, ŠEG IN MASK

Proti koncu aprila bo dopolnil sedemdeseto leto Niko Kuret, znanstveni svetnik Inštituta za slovensko narodopisje SAZU. Po svoji poklicni usmerjenosti sicer ni slavist, vendar se njegova znanstvena in publicistična dejavnost pogostokrat tesno dotika slovenistične problematike. Predvsem velja

to za starejša obdobja slovenske dramatike in gledališča, kjer je danes naš prvi strokovnjak. To problematiko obravnava sicer z etnoloških aspektov, vendar slovenska literarna zgodovina ne more mimo njegovih dognanj. Zato smo tudi dolžni, da ob jubileju posvetimo predvsem tej nje-

govi znanstveni dejavnosti nekaj vrstic v našem strokovnem glasilu.

Najprej nekaj glavnih podatkov iz biografije in strokovne rasti. Rodil se je 24. aprila 1906 v Trstu v družini poštenega uradnika. Gimnazijo je obiskoval v Celju, kamor se je s starši preselil ob koncu prve svetovne vojne (maturiral 1926). Na filozofski fakulteti ljubljanske univerze je nato študiral francoski jezik in književnost (A), primerjalno književnost (B) in srbohrvaško književnost (C) in te študije zaključil z diplomskim izpitom 24. junija 1930. Ob opravljanju službe založniškega tajnika in potem srednješolskega profesorja ter ob bogati kulturno prosvetni in publicistični dejavnosti je študiral slovenistiko (1932—1934), opravil dodatna diplomatska izpita iz italijanščine (1941) in iz etnologije (1946) in končno še eno leto študiral antropologijo (1946/47). Bil je med iniciatorji za ustanovitev slovenskega narodopisnega inštituta in je po ustanovitvi Komisije za slovensko narodopisje pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti (1947) postal njen honorarni strokovni sodelavec. V enakem razmerju je sprva ostal do njenega razvojnega naslednika, Inštituta za slovensko narodopisje pri SAZU (od 1951), v letu 1954 pa je postal tu redni strokovni sodelavec. Na slovenski akademiji je leta 1956 tudi obrnil doktorsko disertacijo *Slovenske pastirske in zibalne kolede* ter napredoval v višjega znanstvenega sodelavca in z letom 1963 v znanstvenega svetnika. Ves čas rednega dela v Inštitutu za slovensko narodopisje SAZU vodi Sekcijo za ljudske šege in igre, bil pa je dolgo časa tudi tajnik inštituta. Uredil je prva dva zvezka inštitutskega zbornika *Traditiones* (1972, 1973).

V mnogostranski javni dejavnosti Nika Kureta zavzema organizacijsko delovanje v prenavljanju ljudskega gledališča na tradicionalnih temeljih in z njim povezano preučevanje starejših obdobjev gledališke zgodovine nedvomno osrednje mesto. Že v začetku svojih visokošolskih študij je izdal dva prevoda Molièrovih komedij za potrebe amaterskih odrov, *Scapinove zvijače* (1926) in *Skopuh* (1927), ki jima je v naslednjih letih dodal še vrsto prevodov in priredb, med drugim dramatisacijo Jurčičevega *Jurija Kozjaka* (1936). Posebno pozornost pa zasluži njegove priredbe tekstov škofjeloškega pasijona (*Slovenski pasijon*, 1934) in Drabosnjakovih verskih ljudskih iger (*Igra o izgubljenem sinu*, 1934; *Božična igra*, 1935; *Igra o Kristusovem trpljenju*,

1937). Izdal je tudi knjižico svojih pogledov na katoliško ljudsko gledališče *Pravi ljudski oder*, Smernice našemu igranju (Kranj 1934). Hkrati s tem, predvsem v praktično amatersko gledališče usmerjenim publicističnim delovanjem pa je začel Kuret že pred vojno z znanstveno utemeljenimi zgodovinskimi študijami, med katerimi velja posebej omeniti prikaz *O nastanku in razvoju velikonočnih iger* (*Čas* 1937/38, str. 239—246). Sistematično pa se je zgodovinskim in teoretičnim študijam na tem področju posvetil po drugi svetovni vojni, zlasti odkar deluje na narodopisnem inštitutu akademije. Tako so nastale tematsko zaključene razprave *Trikraljevske igre in kolede na Slovenskem* (SE 1951, str. 240—275), disertacija o božičnih pastoralah slovenskega baroka (žal še vedno neobjavljena), *Ljubljanska igra o paradizu in njen evropski okvir* (Razprave II. razr. SAZU 4, Lj. 1958, str. 203—253), *Mekinska božična zibelka* (ZUZ 1959, Laureae F. Stelè septuagenario oblatæ, str. 531—541), *Drabosnjakov (?) rokopis »Izgubljenega sina«* (Narodno stvaralaštvo — Folklor 1965, str. 1240—1245), *Šuster Andrej p. d.* (Zvrhnji) Drabósnjak (SBL III, 11. zv., Lj. 1971, str. 726—728). Posebnega pomena pa je bibliografska in teoretična razprava *Ljudsko gledališče pri Slovencih* (SE 1958, str. 11—48). V njej je opredelil izhodišča za etnografsko preučevanje ljudskega verskega gledališča, s katerim se je že pred njim načrtno ukvarjal France Kotnik, predmet zadevne raziskave pa pomembno razširil na sočasno posvetno ljudsko gledališče oz. na »burkasto igrsko dediščino« in na »predkrščansko-obredno dediščino«, kakršna se je ohranila pri različnih letnih, življenjskih, delovnih in drugih ljudskih običajih. Tako razširjeno delovno območje raziskovanja najstarejšega slovenskega gledališča je Kureta po eni strani vodilo k monografskim obravnavam posameznih zadevnih fenomenov, npr. igre o divjem možu pri Slovencih (*Ein Wildemann-Spiel in Slowenien; Alpes orientales I*, Dela II. razr. SAZU 12, Lj. 1959, str. 127—134), načrtneje pa v preučevanje letnih ljudskih običajev in pojava mask pri Slovencih.

Zanimanje za slovenske ljudske običaje se je pri Kuretu pokazalo že zgodaj, najprej pa našlo izraz v poljudnih člankih za Mladiko (*Naše jaslice*, 1935; *Običaji in vraže za prosinec*, 1939) in knjižici »*Delajmo jaslice!*« Pomen in postavljanje jaslic (Lj. 1941). Študije slovenskih ljudskih šeg pa je razširil, poglobil in načrtno usmeril kot sodelavec narodopisnega inštituta, ko je

razpolagal z bogatim anketnim gradivom z vsega slovenskega etničnega ozemlja in s sistematičnimi izpisi starejše literature. Tako so nastale tematsko uravnane razprave in študije »*Babo žagajo*«, Slovenske oblike pozabljenega obredja in njegove evropske paralele (SE 1960, str. 115—144), o velikonočnih kresovih *I fuochi di Pasqua presso gli Sloveni* (Ce fastu 1961, str. 72—79), o božičnem mladem žitu *Die Adonisgärtlein Sloweniens* (Alpes Orientales II, Gradec 1961, str. 49—62), o božičnem čoku *Der Weihnachtsblock bei den Slowenen* (Alpes orientales III, Bazel 1961, str. 153—163), »*Erster*« und »*letzter*« in den *Frühlingsbräuchen der Slowenen* (Lëtopis Instituta za serbski lubdospyt, vrsta C, št. 11/12, Budyšin 1968, str. 130—138), o obhodih in bajeslovnem liku Pehtré babe in Torke *Die Mittwinterfrau der Slowenen* (Alpes orientales V, Dela II. razr. SAZU 24, Lj. 1969, str. 209—239), o ljudski veri slovenskega alpskega sveta *Volksglaube und Brauchtum der slowenischen Bergwelt* (Alpes orientales VI, München 1972, str. 59—68), o simboliki velikonočnih jedi *Die Symbolik der Osterspisen bei den Slowenen* (Festschrift Matthias Zender, Bonn 1972, str. 515—518), *Obredni obhodi pri Slovencih* (Traditiones I, Lj. 1972, str. 93—112). Celovit pregled slovenskih letnih običajev pa daje publikacija *Praznično leto Slovencev*, Starosvetne šege in navade od pomladi do zime (I, Pomlad, Celje 1965; II, Poletje, Celje 1967; Jesen, Celje 1970; IV, Zima, Celje 1970 /prav 1971/). Posebno mesto v Kuretovem preučevanju ljudskih običajev pa zavzema monografija o tradicionalni igri iz Ziljske doline *Ziljsko štehanje in njegov evropski okvir* (Dela II. razr. SAZU 16, Lj. 1963). V razpravi je pokazal, da pomeni igra prenos višjeslojne prireditve v kmečko okolje in da so jo najverjetneje prenesli ziljski vozniki iz Furlanije. Ker je poudaril izrazito slovensko adaptacijo obredja in polemiziral s sedanjim njegovim ponemčevanjem, je moral te misli ponovno braniti pred avstrijsko nacionalistično kritiko (Traditiones II, Lj. 1973, str. 229—232).

Raziskovanje različnih oblik mask pri Slovencih je potekalo vzporedno s preučevanjem šeg, saj je z njimi tesno povezano. Zato vsebujejo že navedene razprave mnogo gradiva s tega področja. Posebej pa se s posameznimi tipi mask ali s celovito pestrostjo šemskih običajev pri Slovencih ukvarjajo naslednje Kuretove razprave: *Aus der Maskenwelt der Slowenen* (Masken in Mitteleuropa, Dunaj 1955, str.

201—220), za katero je prejel mednarodno folkloristično »Pitrèjevo nagrado« (Palermo 1955), *Babji mlin*, Prispevek k motiviki slovenskih panjskih končnic (SE 1955, str. 181—206), *Harlekin v Bohinju?* K šemskemu liku zaplatnika v Zgornji dolini (SE 1956, str. 237—252), *Koranti na Ptujskem polju* (Rad IV. kongresa folklorista Jugoslavije, Zgb. 1959, str. 63—70), *Zimske in pustne maske na Gorenjskem* (Rad VI. kongresa folklorista Jugoslavije, Lj. 1960, str. 37—40), *O nosivcih slovenskih šemskih običajev* (SE 1963/64, str. 167—178), *Maschere e mascheramenti rituali degli Sloveni lungo il confine friulano-sloveno* (Alpes orientales IV, Firenze 1966, str. 79—90), izpopolnjen prikaz slovenskih mask *Masken der Slowenen* (Schweizerisches Archiv für Volkskunde 1967, str. 203—224), *Maske v slovenski Istri* (Rad XVII. kongresa folklorista Jugoslavije, Zgb. 1972, str. 41—45), *Frauenbünde und maskierte Frauen* (Festschrift Robert Wildhaber, Basel 1972, str. 334—346), *Zwei Boviden-Masken aus Valvasors Kupferstichsammlung* (Dona ethnologica, Beiträge zur vergleichenden Volkskunde, Leopold Kretzenbacher zum 60. Geburtstag, München 1972, str. 53—59). Te razprave so nastajale na bogatem anketnem gradivu s celotnega slovenskega etničnega ozemlja, ki ga je Kuret začel zbirati s posebnima vprašalnicama 1956 (pril. Glasniku SED), sistematično pa obogatil z načrtno akcijo v letih 1969—1974. Ob preučevanju posameznih tipov slovenskih mask in njihovem vzporejanju s tujim gradivom so se bogatili Kuretu teoretični pogledi, ki jih je v strnjeni obliki podal v razpravi *K fenomenologiji maske* (Traditiones II, Lj. 1973, str. 97—120).

V območje Kuretovih gledališko-etnografskih raziskav sodi tudi preučevanje lutkarstva, ki ga je začel že pred vojno kot praktik. Iz teh izkušenj je napisal knjižici *Pavliha*, Knjiga o ročnih lutkah (Lj. 1942), in *Čarovni zaslon*, Knjiga o senčnih lutkah. Pri načrtnem zbiranju etnografskega gradiva se je po vojni srečal tudi s tradicionalno obliko lutkarstva na Slovenskem, najprej v okolici Ptuja, pozneje pa je zbral še več domačega in primerjalnega gradiva, ki ga je uporabil v člankih *Zanimiva oblika ljudskega lutkarstva na Slovenskem*, Začasno poročilo (SE 1957, str. 113—124), *Novo v »naša tradicionalni lutki* (SE 1962, str. 157—166), *Tradicionalno lutkarstvo Jugoslavije* (Rad VII. kongresa folklorista Jugoslavije, Ohrid 1964, str. 457—461) in *Zgodovina lutkarstva na Slovenskem* (Lutka 1969 /oz. 1970/, str. 611).

Kuret se je vseskozi tudi sistematično ukvarjal z otroškimi in sploh družabnimi igrami. O predmetu je objavil že vrsto člankov v Mladiki 1937. Bogato zbirko takšnega gradiva vsebujejo tri knjige načrtno sestavljene publikacije *Veselja dom*, *Igre in razvedrila v družini* (Lj. 1942). Po vojni je napisal strokovni članek *Igra »škarjice brusiti« na slovenskem ozemlju* (SE 1955, str. 259—261) in monografsko študijo *Igra in igrača v predšolski in šolski dobi* (Mrb. 1959).

Posebno pozornost literarnega zgodovinarja zasluži še knjigotrška bibliografija *Slovenska knjiga* (Lj. 1939), ki ob vrzeli v slovenski biografiji za obdobje med obema svetovnjima vojnama pomeni še vedno dragoceno pomagalo, in pa uvod in opombe k Šalijevevu izboru slovenskih ljudskih pripovednih pesmi *Peli so jih mati moja* (Lj. 1943).

Mnogovrstna Kuretova javna dejavnost obsega razen navedenega še številna predavanja na domačih in tujih strokovnih

zborovanjih, vrsto poljudnih člankov v različnem časopisju in koledarjih, strokovne in druge radijske oddaje, poročila o zborovanjih in kongresih, ocene strokovnih publikacij, delo za etnografski film, pri čemer je bil vedno posebno angažiran, redakcijsko delo itd. V svojem znanstvenem delu je zgleđno sistematičen in izrazito teoretično ozavešen; zadnje izkazuje tudi številni posebni članki in razprave, npr. *Naše narodopisje*, *Problematika in razvojni predlogi* (ČZN 1969, Bašev zbornik, str. 561—568). Na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture je tujim slovenistom posredoval v strnjeni obliki dognanja o *Mimično-dramatskih oblikah v slovenskem ljudskem izročilu* (1968) in o *Letnih šegah na Slovenskem* (1974). Za svoje temeljito etnografsko delo na področju slovenskega ljudskega gledališča ter njegovih evropskih virov in vzporednic je prejel ob svoji šestdesetletnici Herderjevo nagrado, ki mu jo je podelila dunajska univerza.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

JEZIKOVNA VZGOJA V CELODNEVNI ŠOLI

Doslej je učenec preživel v šoli po pet ur na dan, kdaj pa tudi več, če k tem uram pristejemo krožek, uro dodatne pomoči in čas podaljšanega bivanja. Čedalje bolj pa se uveljavlja nova oblika šolskega življenja, celodnevna šola, ki bo v nekaj letih postala splošna šolska praksa. Uveljavlja se nov način življenja in dela pod šolsko streho; čas, ki ga otrok preživi doma, ni več obremenjen z zahtevami šole. Po drugi strani pomeni to več bivanja v šolskem kolektivu, temeljitejšo socializacijo otrok, poglobljeno delovno vzgojo.

V celodnevni šoli mora otrok tudi več govoriti. K temu ga sili vsebinska in organizacijska oblika pouka. Pravočasno se je treba vprašati, kakšna naj bo v celodnevni šoli jezikovna vzgoja.

V predmetniku in učnem načrtu za osnovno šolo* je zapisano: Ustno sporočanje je izhodišče vsega pouka v osnovni šoli. Učitelj govori v *knjižnem jeziku* (podčrtala B. G.), učenci pa knjižni jezik osvajajo iz leta v leto, tako da ga bodo do konca osmega razreda obvladali. — V splošnih navodilih za druge predmete nikjer ni zapisano, naj bi učitelj govoril v knjižnem jeziku in

to je velika pomanjkljivost navodil. Le v zvezi s poukom zgodovine je poudarjeno, naj učitelj goji tudi kulturo govora. Nešteje primerov, da govori knjižni jezik res samo učitelj slovenskega jezika, njegovi delovni tovariši pa se izražajo v neskrbni obliki pogovornega jezika s številnimi elementi narečja ter žargona in jim seveda tudi ni mar, kako govore učenci. ZDEJ BOMO PA MAL PONOVL NAŠO SNOV, DE BOMO VIDL, AL STE RAZUMEL — takó zanemarjena ubeseditav misli ne sodi k uri nobenega predmeta, pa jo je v naši šoli slišati vsak dan. Učitelji vseh strok se redno razburjajo, kadar prebirajo kontrolne naloge, v njih pa mrgoli pravopisnih napak. Vendar za jezikovno vzgojo ne storijo ničesar in jo s svojim načinom ubesedovanja celo onemogočajo. Ker navaja učenec na izražanje v knjižnem jeziku največkrat samo slavist in v tem jeziku skoraj edini tudi govori (niti ne vsaki!), ni čudno, če ostane knjižna slovenščina mlademu človeku tuja in se v njej izraža samo pri uri slovenskega jezika. Jezikovna vzgoja ostaja prešibka, pa tudi premalo praktično

* Osnovna šola — vsebina vzgojnoizobraževalnega dela. Zavod za šolstvo SRS. Ljubljana 1973.